

**Sosiaalinen kuntoutus aikuissosiaalityössä:  
Sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyä ja näkökulmia kuntouttavan  
sosiaalityön menetelmiin**

Sari Lehti  
Kandidaatin tutkielma  
Sosiaalityö  
Avoin yliopisto  
Jyväskylän yliopisto  
Kevät 2021

## TIIVISTELMÄ

### **SOSIAALINEN KUNTOUTUS AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ.**

#### **Sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyä ja näkökulmia kuntouttavan sosiaalityön menetelmiin.**

Sari Lehti

Sosiaalityön aineopinnot

Kandidaatin tutkielma

Avoin yliopisto

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Mia Tammelin

Helmikuu 2021

Sivumäärä: 23 sivua

Tutkielman tarkoituksena on määritellä sosiaalinen kuntoutus sekä tarkastella sitä, miten sosiaalinen kuntoutus määrittyy aikuissosiaalityön kentällä osallisuuden käsitteen kautta. Sosiaalinen kuntoutus lisättiin vuonna 2015 voimaan tulleeseen sosiaalihuoltolakiin. Sosiaalinen kuntoutus on vielä uusi sosiaalipalvelu sekä sosiaalityön menetelmä, joka on laajentunut myös aikuissosiaalityöhön. Valtakunnallisesti aikuissosiaalityössä kehitetään ja yritetään löytää erilaisia käytäntöjä ja toimijoita sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseksi. Sosiaalityö on saanut uuden työmenetelmän asiakkaiden osallisuuden edistämiseksi sekä sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi.

Tutkimuksen näkökulmana on aikuissosiaalityö ja kuntouttava sosiaalityö. Olen jäsentänyt sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyssä lainsäädäntöä ja tehtyjä raportteja sekä kuntakyselyjä. Olen tarkastellut sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan eroavaisuuksia, sillä ne ovat sosiaalipalveluita, joita määrittelevät eri lainsäädäntö.

Tutkimusaineistosta käy myös ilmi, ettei valtakunnallisesti ole yhtenäistä linjausta sosiaalisesta kuntoutuksesta. Laki määrittelee sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet ja toimintamahdollisuudet, mutta selkeää ohjeistusta palvelun tuottamisesta ei ole. Tulosten mukaan sosiaalihuoltolaki nähtiin yleisesti selkeänä, jonka katsottiin selkeyttävän sosiaalipalvelujen prosesseja sekä kuntien palveluiden laajentamisen mahdollisuutena. Sosiaalinen kuntoutus nähdään keinona vaikuttaa asiakkaan haasteellisen elämäntilanteen parantamiseen moniammatillisen ja monimuotoisen työskentelytavan avulla. Rajanveto sosiaaliseen kuntoutukseen sekä kuntouttavaan työtoimintaan ilmeni SOSKU-osahankkeissa. Asiakkaat kokivat, että sosiaalinen kuntoutus edisti heidän työelämävalmiuksiaan ja osallisuutta. Osalle asiakkaista sosiaalinen kuntoutus oli osallisuuden edistämistä, toimintakyvyn vahvistamista sekä hyvinvoinnin lisääntymistä, jolloin asiakkaat eivät kokeneet sosiaalista kuntoutusta työvoimapoliittiseksi toiminnaksi. Kuinka paljon kunnat lisäävät resursseja sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseksi kuntouttavan työtoiminnan rinnalle, se on tällä hetkellä kuntien päätettävänä.

Tutkielman avainsanat ovat sosiaalinen kuntoutus, sosiaalihuoltolaki, osallisuus, aikuissosiaalityö, kuntouttava sosiaalityö, kuntouttava työtoiminta.

## SISÄLLYSLUETTELO

1 Johdanto .....	1
2 Osallisuus .....	2
3 Tutkimustehtävä ja -menetelmä sekä tutkimusaineisto .....	5
4 Keskeisten käsitteiden määrittelyä.....	7
4.1 Sosiaalinen kuntoutus.....	7
4.2 Kuntouttava työtoiminta.....	8
5 Asiakkaan kuntoutus aikuissosiaalityössä .....	11
5.1 Sosiaalinen kuntoutus.....	11
5.2 Sosiaalinen kuntoutus vai kuntouttava työtoiminta osallisuuden vahvistajana?.....	15
6 Johtopäätökset ja pohdinta .....	22
LÄHTEET .....	24

# 1 JOHDANTO

Sosiaalinen kuntoutus lisättiin uudistettuun 2015 voimaan tulleeseen sosiaalihuoltolakiin, mutta sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamistavoista, kohderyhmistä ja toimijoista tiedetään melko vähän. Tutkielmani tarkoituksena on määrittellä sosiaalinen kuntoutus sekä tarkastella, miten sosiaalinen kuntoutus määrittyy aikuissosiaalityön kentällä osallisuuden käsitteen kautta. Halusin tutkielmassani selvittää sosiaalisen kuntoutuksen toteutustapoja, kohderyhmiä ja toimijoita, sillä työssäni aikuissosiaalityön toimistossa kehitämme ja toteutamme sosiaalihuoltolain mukaista sosiaalisen kuntoutuksen palvelua. Uusia sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamistapoja ja palveluntuottajia on tullut palvelumme vähitellen yhä enemmän. Sosiaalinen kuntoutus on vielä uusi palvelu sekä työmenetelmä, joka on laajentunut myös aikuissosiaalityöhön. Valtakunnallisesti aikuissosiaalityössä kehitetään ja yritetään löytää erilaisia käytäntöjä ja toimijoita sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseksi. Sosiaalityö on saanut uusia menetelmiä asiakkaiden osallisuuden edistämiseksi sekä sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi.

Tämän tutkielman ensimmäisessä kappaleessa esittelen kirjallisuuskatsauksessa käyttämäni tutkimusmenetelmää sekä tutkielmani aihetta ja näkökulmia. Toisessa kappaleessa määrittelen osallisuutta käsitteenä, sillä osallisuuden vahvistaminen ja edistäminen ovat keskeisiä sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteita. ja kolmannessa kappaleessa määrittelen tutkielman keskeisiä käsitteistä ja määritelmiä. Kolmannessa kappaleessa käsittelen aikuissosiaalityön näkökulmasta asiakkaiden kuntouttamista. Ensin käsittelen kuntouttavan sosiaalityön sisältöä sekä sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan rajapintoja asiakkaiden osallisuuden edistämiseksi.

## 2 OSALLISUUS

Osallisuudella on huomattava vaikutus yksilön hyvinvointiin. Vähäinen osallisuuden kokemus voi aiheuttaa yksilölle psyykkistä kuormittavuutta, yksinäisyyttä tai matalaa työkykyä. Osallisuuden kokemuksena vähentää syrjäytymistä, köyhyyttä, eriarvoisuutta tai syrjintää. Osallisuus voidaan jaotella kolmeen eri osa-alueeseen. Osallisuuden vaikutus *yksilön omaan elämään* antaa mahdollisuuden päättää minkälaisiin palveluihin tai toimintoihin haluaa osallistua. Osallisuus antaa myös yksilölle kokemuksen olla osallisena *yhteisöissä sekä vaikuttamisen prosesseissa*. Yksilöllä on silloin mahdollisuus kokea vaikuttavansa itseään tärkeisiin asioihin sekä olla osallisena itselle tärkeisiin ryhmiin. Kolmantena osa-alueena mainitaan osallisuuden kokemus *yhteisestä hyvästä*. Osallisuus antaa yksilölle mahdollisuuden yhdessä tekemiseen sekä osallistua yhteisen hyvän tuottamiseen ja jakamiseen paikallisella tasolla. (THL, 2020.)

Osallisuus yhteiskunnan tasolla on mahdollisuuksien ja oikeuksien toteutumista. Osallisuustavoitteiden taustalla politiikkatasolla on muun muassa kansainväliset ihmisoikeudet, jossa kansalais- ja poliittiset oikeudet varmistavat ja tukevat ihmisten yhteiskuntaan osallistumista. Lisäksi ihmisoikeuksina tunnetaan sosiaaliset, taloudelliset ja sivistykselliset oikeudet. (Raivio 2018, 32.)

Isolan ym. (2017) mukaan osallisuuden kautta yksilö pystyy vaikuttamaan omiin mahdollisuuksiinsa, oman elämänsä kulkuun, erilaisiin toimintoihin, sekä palveluihin että yhteisiin asioihin. Yksilön osallisuus jossakin kokonaisuudessa, antaa mahdollisuuden lisätä hyvinvoinnin lähteisiin sekä elämän merkityksellisyyttä lisääviin vuorovaikutussuhteisiin. Hyvinvoinnin lähteet luokitellaan aineellisiin ja aineettomiin mahdollisuuksiin. Aineellisiin mahdollisuuksiin luokitellaan esimerkiksi toimeentulo, koulutus, asuminen sekä harrastustarvikkeet ja aineettomiin kuten turva, luottamus ja luovuus. (Isola ym. 2017, 5.)

Raivion ym. (2013) mukaan osallisuuden käsitteen ongelmallinen määrittely nousee Tuula Helsen väitöskirjassa esiintuoma syrjäytymisen käsitteen määrittely. Raivion mukaan ”osittainen ongelma juontuu siitä, että osallisuus on eräällä tavalla hyvin yleinen arvo, jotakin yhteisesti tavoiteltavaksi tunnustettua. Hankalammaksi käy jo tavoitteen konkretisointi osallisuus lisääväksi toiminnaksi ja toimenpiteeksi.” Osallisuus on arvokäsité sekä toisaalta toimintaa, yksilön osallistumista. (Raivio 2013, 14-15.)

Osallisuuden edistämisen keinoin on pitkään yritetty torjua köyhyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Osallisuus on ollut 2010-luvun politiikka- ja hyvinvointiohjelmien tavoitteena ja keinona edistää sekä lisätä yhteiskunnan sosiaalista koheesiota sekä tasa-arvoa. Osallisuuden avulla lisätään yksilötason hyvinvointia, joka näkyy sosiaalisena kestävyyttenä ja eheytenä sekä lisääntyneenä luottamuksena yhteiskunnan näkökulmasta. (Raivio ym. 2013, 12.)

Määrittelen seuraavaksi osallisuuden käsitettä kolmena eri sisältöisen määrittelyn kautta, osallisuuden, osallistumisen sekä osallistamisen ulottuvuuksien kautta. Leemann (2016) määrittelee osallisuudesta kaksi eri käsitettä, asiakasosallisuus ja sosiaalinen osallisuus, joiden eroavaisuuksia on hyvä tunnistaa sosiaalipalveluiden näkökulmasta.

Osallisuudesta voidaan myös erottaa kolme käsitettä: osallisuus, osallistuminen ja osallistaminen. *Osallisuudella* (involvement) tarkoitetaan henkilön osallisuutta, sitoutumista johonkin yhteisöön tai yhteisölliseen prosessiin, joka luo yhteenkuuluvuuden tunteen. Osallisuuden määritellään olevan syrjäytymisen vastakohta. Osallisuudesta on tullut yhteiskunnallinen tavoite sekä asiakkaan rooli on korostunut palvelujärjestelmissä. Osallisuuden avulla pyritään löytämään erilaisia ratkaisuja yhteiskunnassa oleville haasteille ja sosiaalisille ongelmille. Asiakkaan osallisuus on tärkeä tavoite sosiaali- ja terveyspalveluissa. *Osallistumisella* (participation) tarkoitetaan ihmisten roolia demokraattisessa yhteiskunnassa, jossa ihmisten omat tai lähipiiriä koskevissa päätöksenteoissa on heidän oikeutensa ja velvollisuutensa. Osallistuminen perustuu ihmisten vapaaehtoisuuteen sekä heidän omaan haluunsa osallistumiseen. Osallistumisessa on kyse vuorovaikutuksellisesta toiminnasta, jolla pyritään vaikuttamaan osallistujien tärkeisiin asioihin sekä sillä pyritään vaikuttamaan ja tukemaan vallitsevaa tilannetta. *Osallistamisella* taas tarkoitetaan tapahtumaa, jossa vaaditaan tai kehoitetaan ihmistä osallistumaan toimintaan, toimenpiteisiin tai yhteiskunnallisiin hankkeisiin. Närhen (2014) mukaan kyseessä on toiminta, jossa osallistumisen tarpeen esittää hallinto tai päätöksentekijät. Osallistaminen voi johtaa ihmisen osallistumaan tai osallisuuteen, mutta se ei välttämättä toteudu. (Närhi ym. 2014, 228–233.)

Leemann ym. (2016) käsittelee artikkelissaan asiakasosallisuutta sekä sosiaalista osallisuutta matalan kynnyksen palveluiden kautta. Artikkelissa määritellään asiakasosallisuuden kahta eri termiä: asiakkaan osallisuus sekä asiakasosallisuus. *Asiakasosallisuudessa* on kyse palveluiden käyttäjien mukaan ottamista suunnittelemaan palveluiden järjestämistapaa. Asiakkaan osallisuus on osa sosiaalista osallisuutta. Sen tarkoitus on lähentää asiakastyön ja palvelujärjestelmän asiakaslähtöisyyttä sekä osallisuutta, jolloin asiakas on aktiivinen osallistuja palvelun suunnitteluun, tuottamiseen, järjestämiseen sekä kehittämiseen tai arviointiin. (Leemann ym. 2016, 586-587.) Asiakas itse määrittelee muutostavoitteensa ja samalla hahmottaa oman vastuunsa ja asemansa

tavoitteiden ja muutoksen aikaansaamiseksi. Asiakasosallisuuden toteutuminen järjestelmätasolla edellyttää asiakkaiden hyväksyntää asiantuntijuudesta ja sen tunnistamista. Sitä voidaan hyödyntää palveluita kehittäessä. (THL 2018, 7.)

*Sosiaalinen osallisuus* kuvataan Leemann ym. (2014) artikkelissa muuttuvaksi prosessiksi, joka pyrkii torjumaan köyhyyttä ja syrjäytymistä. Se mahdollistaa yhteiskuntaan osallistumisen luoden eri mahdollisuuksia sekä voimavaroja. Sosiaalinen osallisuus kehittää ihmisten taitoja ja kykyjä. Sosiaalisen osallistumisen kautta yksilö saa omakohtaisen tunteen omiin asioihin vaikuttamisesta sekä yhteiskuntaan kuulumisesta. (Leemann ym. 2016, 591.)

Väisänen (2018) mukaan vuonna 2015 tulleen sosiaalihuoltolain keskeisenä tavoitteena on osallisuuden vahvistaminen. Lain uudistamisen aikana nuorten osallisuuden vahvistaminen tuli keskeiseksi keskustelun aiheeksi. Väisänen (2018) näkemyksen mukaan osallisuuteen kytkeytyy asiakkaan valtaistuminen (empowerment), jolloin asiakas ottaa vastuun omasta itsestään ja lähiympäristöstään. Valtaistuminen voi heijastua myös asiakkaan tavoitteena yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Osallisuuden toiminnan tasoksi katsotaan olevan oleminen elämistoimintana (well-being), tekeminen (well-doing) kuten työ tai harrastustoiminnat, jotka tarkoittavat fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista toimintaa. Lisäksi artikkelissa mainitaan osallisuuden toiminnan tasoksi omistaminen (well-having). (Väisänen 2018, 28.)

### 3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -MENETELMÄ SEKÄ TUTKIMUSAINEISTO

*Tutkimustehtävänäni* tarkoituksena on tarkastella sosiaalisen kuntoutuksen määrittelyjä ja sen määrittymistä osallisuuden käsitteen kautta. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) antaa laajan kuvauksen sosiaalisen kuntoutuksen tarkoituksesta ja sisällöstä, joka mahdollistaa kaikille kunnille mahdollisuuden kehittää sosiaalista kuntoutusta osana sosiaalityötä. Uudistunut sosiaalihuoltolaki asetti kuntien sosiaalihuoltoa järjestämään sosiaalista kuntoutusta. Aiemmin aikuissosiaalityössä työtöntä aikuisväestöä on aktivoitu kuntouttavalla työtoiminnalla. Tavoitteena on myös tarkastella, onko sosiaalisella kuntoutuksella ja kuntouttavalla työtoiminnalla jotain konkreettista eroa sosiaalityön menetelmänä huomioiden myös kuntouttavan sosiaalityön käsitettä ja tehtävää. Tarkastelen myös kuntouttavan työtoiminnan sisällöllistä eroa verrattuna sosiaaliseen kuntoutukseen.

*Kirjallisuuskatsauksen menetelmänä* käytän kuvailevaa, narratiivista kirjallisuuskatsausta. Kuvailevassa kirjallisuuskatsauksessa ei ole niin tiukkoja rajoituksia koskien metodisia sääntöjä. Siinä voidaan kuitenkin kuvata ilmiötä tai asiaa laajasti ilman tarkkoja rajoituksia. Siitä voidaan erotella kolme toteuttamistapaa. Salminen (2011) kuvaa niitä toimitukselliseksi, kommentoivaksi sekä yleiskatsaukseksi. Toimituksellisessa kirjallisuuskatsauksessa käsitellään lyhyesti käsiteltävää aihetta ja siinä käytetty aineiston määrä on suppea, kun taas yleiskatsaus menetelmänä on laaja, jossa tarkoituksena on yhdistää aiemmin tehtyjä tutkimuksia. Tämän menetelmän avulla ei saada analyttistä tutkimustulosta vaan sen avulla voidaan saada ajantasaista tutkimustietoa. (Salminen 2011, 6–7.) Käytän kirjallisuuskatsauksen toteuttamistapana yleiskatsausta, sillä sosiaalinen kuntoutus on uusi lakisääteinen sosiaalipalvelu eikä siitä ole vielä paljoakaan tehty tieteellisiä tutkimuksia verrattuna kuntouttavaan työtoimintaan.

*Tutkimusaineistona* olen käyttänyt aiheen määrittelyyn ja tarkasteluun lainsäädäntöä, kirjallisuutta, sekä Sosiaali- ja terveysministeriön että Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemiä raportteja, muistioita sekä kuntakyselyjä, jotka löytyivät sähköisinä julkaisuina. Näistä olen koonnut taulukkoon yhteenvedon. Toistaiseksi sosiaalisesta kuntoutuksesta on tehty varsin vähän tieteellisiä tutkimuksia.



**Taulukko 1.** Tutkielman aineistoa.

<b>Tekijä</b>	<b>Vuosi</b>	<b>Julkaisun nimi</b>	<b>Julkaisutyyppi</b>
Blomgren, S., Karjalainen, J., Karjalainen, P., Kivipelto, M., Saikkonen, P. Saikku, P. (toim.)	2016	Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa.	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 4
Isola A-M., Kaatinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Koto-Tokoi, A.	2017	Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa.	Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. Työpaperi 33.
Karjalainen, J. Karjalainen, V.	2011	Kuntouttava työtoiminta kunnissa. Arvioita toiminnan järjestämistavasta ja kehityssuunnasta.	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti.
Liukko, E.	2006	Kuntouttavaa sosiaalityötä paikkaamassa.	SOCCAn ja Heikki Waris -instituutti. Julkaisusarja.
Puromäki, H., Kuusio, H., Tuusa, M., Karjalainen, J. (toim.).	2016	Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus.	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Kuntakyselyn tulokset. Työpaperi 47
Raivio, H. Karjalainen, J.	2013	Osallisuus ei ole keino tai väline – palvelut ovat! Teoksessa Taina, E. (toim.). Osallisuus - oikeutta vai pakkoa?	Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Julkaisuja 154.
Raivio, H.	2013	Enemmän sosiaalista toimintakykyä, lisää osallisuutta! Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta.	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeen (SOSKU) 015-2018 loppuraportti. Työpaperi.
Sosiaali- ja terveysministeriö	2019	Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Tiekartta 2030.	Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:41.
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.	2018	Suositus työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen laatukriteereiksi.	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishanke (SOSKU) 2018.

Sähköistä aineistoa olen hakenut Google- hakupalvelun avulla ja finna.fi-sivustoa hyödyntäen sekä Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen ja Sosiaali- ja terveysministeriön internet-sivustoja, käyttäen avainsanoja: sosiaalinen kuntoutus, sosiaalihuoltolaki, osallisuus, aikuissosiaalityö, kuntouttava sosiaalityö ja kuntouttava työtoiminta.

## 4 KESKEISTEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELYÄ

### 4.1 Sosiaalinen kuntoutus

Sosiaalihuoltolain (710/1982) 3 luvun 17§ sisälsi kunnan velvollisuutta järjestää sosiaalihuoltoa. Sen mukaan sosiaalipalveluiden järjestämiseen kuului sosiaalityö, kasvatus- ja perheneuvonta, kotipalvelut sekä laitoshuolto sekä perhehoito. Lisäksi laki määritteli kunnan velvollisuuden huolehtia lastenhuollon ja päivähoidon järjestämisestä sekä ottolapsineuvontaa ja isyyden selvittämistä sekä elatusavun turvaamiseen kuuluvien toimenpiteiden järjestämistä. Kunnan sosiaalipalveluiden tuli myös huolehtia kehitysvammaisten erityishuollon ja invalidihuollon palvelut sekä päihdyttävien aineiden väärinkäyttäjien huoltoon kuuluvat palveluiden lisäksi muiden sosiaalipalveluiden järjestämistä siten kuin niistä on erikseen säädetty, koskien sosiaalityötä sekä kasvatus- ja perheneuvontaa.

Uusi sosiaalihuoltolaki tuli voimaan vuonna 2015. Sosiaalihuoltolain (1301/2014) 3 luku määrittelee sosiaalipalvelut, johon lisättiin sosiaalinen kuntoutus. Sosiaalinen kuntoutus lakisääteistettiin 3 luku 17 pykälässä. Muut kunnan järjestämisvastuulla olevia sosiaalipalveluita määritellään yksityiskohtaisemmin 3 luvun pykälissä verrattuna alkuperäiseen sosiaalihuoltolakiin. Sosiaalihuoltolain 3 luku 17§ mukaan sosiaalihuollon sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaille annetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen tehostetuin keinoin tukea heidän toimintakykynsä vahvistamiseksi, osallisuutensa edistämiseksi sekä syrjäytymisen torjumiseksi.

Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu aluksi asiakkaan kuntoutustarpeen sekä sosiaalisen toimintakyvyn arvioiminen. Asiakkaan kokonaisvaltainen arvioiminen vaatii kuntoutus neuvonnan ja -ohjauksen sekä kuntoutuspalvelujen kartoittamista ja yhteensovittamista. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu myös kuntouttavien arkipäivän toiminnoista suoriutumisen sekä elämänhallinnan tukeminen. Sosiaalinen kuntoutus voi olla myös ryhmätoimintaa, joka tukee kuntouttavien sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden vahvistamista. Nuorten osalta sosiaalinen kuntoutus nähdään tukena, jolla mahdollistetaan sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuksen toimintapaikkaan sekä samalla pyritään ehkäisemään toiminnan keskeyttämistä. (STM 2017, 56.)

Osana palvelutarpeen arviota tulee huomioida tarvittaessa muiden palveluiden tarve kuten työ- ja elinkeinotoimiston, terveydenhuolto, päihde- ja mielenterveyspalveluiden tarpeellisuus sekä muut tukitoimet, esimerkiksi kolmannen sektorin tarjoamat tukipalvelut. Sosiaalinen kuntoutus on yksilökohtaista palvelua, jonka tarkoituksena on toiminnallisuus. Sen tavoitteena voi olla päihde- ja mielenterveysvaurioiden tukeminen, arjenhallinnan vahvistaminen, työhön ja koulutukseen vaadittavien taitojen harjoittelu. (STM 2017, 57.)

## 4.2 Kuntouttava työtoiminta

Kuntouttava työtoiminta tuli Suomeen 1990-luvun loppupuolella EU:n ja muiden pohjoismaiden kautta. Kuntouttava työtoiminta on aktivointipolitiikkaa, jonka tavoitteena on aktivoida pitkäaikaistyöttömät takaisin työmarkkinoille. Aktivointipolitiikassa on aloitettu arvioimaan työttömyysturvaan ja sosiaaliturvaan liittyviä oikeuksia sekä velvollisuuksia uudestaan. Aktivointiehto on sidottu työttömyysturvan saamiseksi siten, että työttömän pitää ajallisesti täyttää aktivointiehdon, jolloin työtön on velvollinen osallistumaan aktivointitoimenpiteisiin. Aktivointitoimenpiteistä kieltäytyminen aiheuttaa työttömyysturvaan karenssiajan tai toimeentulotuen vähentämisen. Yhteiskuntapolitiikan näkökulmasta aktivointi painottaa työssäkäynnin ensisijaisuutta eikä pitkäaikaista työttömyyttä pidetä pitkään hyväksyttävänä. Suomen sosiaaliturva ehdollistettiin 1990-luvun loppupuolella sekä myös aktivointiin liittyviä uudistuksia aloitettiin toteuttamaan. Toimeentulotukeen liittyvät sanktiot tulivat voimaan samoihin aikoihin, jolloin toimeentulotukea voitiin vähentää työstä kieltäytymisen vuoksi. (Karjalainen ym. 46/2011, 7.)

Suomen aktivointipolitiikka noudattaa EU:n työllisyysstrategian mukaisesti. Sitä toteutetaan samankaltaisesti, kuin muissakin Euroopan eri maissa. Se on työllisyys- ja talouspoliittista sekä monissa Euroopan maissa varsinkin työhallinto on ottanut paikallistoimijat, varsinkin kunnat, mukaan aktivointiin. Tämä on tuonut aktivoinnin sosiaalipoliittisen luonteen ja merkityksen vahvasti esiin. (Karjalainen ym. 46/2011, 7.) Kuntouttavasta työtoiminnasta on säädetty laki, jota noudatetaan kuntouttavan työtoiminnan suunnitelmassa ja toteuttamisessa sekä seurannassa. Seuraavassa esittelen kuntouttavan työtoiminnan lain sisältöä ja siihen tehtyä muutosta.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189 on määritellyt kuntouttavan työtoiminnan seuraavanlaisesti:

”Tässä laissa tarkoitetaan kuntouttavalla työtoiminnalla kunnan järjestämää toimintaa, jonka tarkoitus on parantaa henkilön elämänhallintaa sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle, ja jossa ei synny virkasuhdetta eikä työsuhdetta henkilön ja toimintaa järjestävän tai toteuttavan tahon välille”

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta on muutettu (16.10.2020/702) määrittelee kuntouttavan työtoiminnan seuraavasti:

”Tässä laissa tarkoitetaan kuntouttavalla työtoiminnalla palvelua, jonka tarkoituksena on parantaa henkilön elämänhallintaa sekä luoda edellytyksiä työllistymiselle ja jossa ei synny virkasuhdetta eikä työsuhdetta henkilön ja toimintaa järjestävän tai toteuttavan tahon välille”

Lakiin tehdyn muutoksen tarkoituksena on tarkentaa asiakkaalle tehtävän palvelukokonaisuuden sisältöä sekä varmistaa, että kuntouttavaa työtoimintaa kohdennetaan lain tarkoittamalle kohderyhmälle. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta velvoittaa kuntia järjestämään pitkäaikaistyöttömille kuntouttavaa työtoimintaa. Laki määrittää, ketkä työttömistä työnhakijoita määrittellään pitkäaikaistyöttömiksi. Pitkäaikaistyöttömällä on usein tulona työmarkkinatuki. ” Työmarkkinatuki on työttömälle työnhaun ja työvoimapolitiittisten toimenpiteiden aikaisen toimeentulon turvaamiseksi tarkoitettu tuki, jonka avulla edistetään ja parannetaan tuen saajan työmarkkinoille hakeutumisen tai palaamisen edellytyksiä” (Laki työmarkkinatuesta 1542/1993, 1§). Työttömyysturvalain 3c § mukaan ”Kansaneläkelaitos perii kunnilta kuukausittain jälkikäteen niiden rahoitusosuuden, jota Kansaneläkelaitos käyttää osana maksamaansa työmarkkinatukea”. Tämä voi aiheuttaa kunnissa painetta aktivoida pitkäaikaistyöttömiä kuntouttavan työtoiminnan avulla, jotta kunnille määrätty takaisinperintä maksu saataisiin pienemmiksi.

Kuntouttava työtoiminta on sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalipalvelu, joka on tarkoitettu pitkäaikaistyöttömille, jotka eivät kykene työ- tai toimintakyvyn rajoitteiden vuoksi osallistumaan julkisiin työvoimapalveluihin tai työhön. Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on ehkäistä

työttömyydestä johtuvia kielteisiä vaikutuksia toimintakykyyn sekä vahvistaa arjen- ja elämänhallintaa sekä työ- ja toimintakykyä, jotta pitkään työttömänä oleva henkilö pystyisi pääsemään koulutukseen, työhön tai muihin työvoimapalveluihin. (Sosiaali- ja terveysministeriö. <https://stm.fi/kuntouttava-tyotoiminta>)

Kuntouttava työtoiminta on osa kunnan aktivointi- ja kuntoutustoimien kokonaisuutta. Kuntouttava työtoiminta on osana kunnan terveystalouden palveluita, jossa toteutetaan työttömien terveystarkastuksia sekä terveystalouden palveluita. Se on osa kunnan sosiaalipalveluita sekä Työvoiman palvelukeskuksia (TYP) että työllistämispalveluita (työllistymispalveluyksiköt). Työtoiminnalla on vahva asema kunnan aktivointitoimien palveluverkostossa, joka verkostoituu työ- ja elinkeinohallinnon, Kansaneläkelaitoksen sekä järjestöjen ja työnantajien kanssa. Kunnan järjestämässä kuntouttava työtoiminnassa kohdataan pitkäaikaistyöttömiä, jotka ovat työelämään siirtymisen rajapinnassa, jolloin suuntana on kohti työelämää tai toimintakykyistä osallisuutta ja toimintakykyistä arkea. (Karjalainen ym. 2011, 53.) Kuntouttavan työtoiminnan yhtenä tavoitteena on lisätä ja edistää kuntoutujan osallisuutta niin yksilö- kuin yhteiskunnan tasolla. Seuraavassa kappaleessa tarkastelen kuntouttavan sosiaalityön keinoja asiakkaan kuntoutumista aikuissosiaalityössä vallitsevan työmenetelmän ja -käytäntöjen kautta, jotka ovat muun muassa kuntouttava sosiaalityö työmenetelmänä ja palveluina sosiaalinen kuntoutus ja kuntouttava työtoiminta.

## 5 ASIAKKAAN KUNTOUTUS AIKUISSOSIAALITYÖSSÄ

Kuntoutus käsitteenä on monitahoinen. Kuntoutus voi olla lääkinällistä, ammatillista kuntoutusta, vammaispalvelut osana sosiaalihuollon erityispalveluita ja vammautuneiden kuntoutusta tai sotainvalidien ja rintamaveteraanien kuntoutusta (STM: <https://stm.fi/sotepalvelut/kuntoutus>). Tässä kappaleessa käsittelen asiakkaan kuntoutumista aikuissosiaalityössä vallitsevan työmenetelmän ja -käytäntöjen kautta, jotka ovat muun muassa kuntouttava sosiaalityö työmenetelmänä ja palveluina sosiaalinen kuntoutus ja kuntouttava työtoiminta.

Kuntoutuksen tavoitteena on edistää asiakkaan itsenäistä selviytymistä ja toimintakykyä, parantaa osallistumismahdollisuuksia sekä edistää asiakkaan työ- ja opiskelumahdollisuuksia sekä työllistymistä tai työssäjaksamista (STM: <https://stm.fi/sotepalvelut/kuntoutus>). Kuntouttaminen ei ole ainoastaan työllistymisen mahdollisuuksia parantava vaan se on asiakkaan sosiaalisen elämäntilanteen parantamiseen tähtäävä toimintaa (Juhila 2008, 23).

### 5.1 Kuntouttava sosiaalityö

Kuntouttavan sosiaalityön tarkoituksena on auttaa asiakasta selviytymään arjessa, antaa asiakkaalle keskusteluapua, sekä palveluohjausta että vahvistaa työ- ja toimintakykyä. Verkostotyö kuntouttavassa sosiaalityössä on merkittävä. Pitkäaikaistyöttömille kehitetyt Työvoiman palvelukeskukset sekä työttömien yhteispalvelupisteet olivat käännekohta aikuissosiaalityölle. Näiden palveluiden vuoksi aikuissosiaalityö sai mahdollisuuden kehittää toimintaansa moniammatillisessa verkostotyössä. Aikuissosiaalityö on kehittynyt työvoimapolitiikan rinnalla osana erilaisia aktivoivia palveluja. (Kalanoja ym. 2010, 203.)

Juhilan (2008) artikkelissa nostetaan esille sosiaali- ja terveyspalveluiden moninaisuus ja viidakkomaisuus. Viidakkomaisuudella tarkoitetaan sitä, että asiakkaille ei ole aina helppoa hahmottaa mistä mitäkin palveluita saa, mutta haastavaksi sen kokee myös eri organisaatioissa työskentelevät sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelevät työntekijät. Tämä synnyttää tarvetta

tuottaa sellainen palveluiden kokonaiskuvaus, jota sekä asiakkaat että työntekijät voivat käyttää hyväksi. Juhilan (2008) mukaan palveluiden viidakkomaisuus tulee vastaan, kun pohditaan, missä aikuisille kohdennettua sosiaalityötä tehdään. Aikuissosiaalityö on nostettu yhdeksi toimintakentäksi muiden toimintakenttien rinnalle. Aikuissosiaalityötä ei pidä kuitenkaan ajatella kapea-alaisesti, vaan se ulottuu monille muillekin palvelukentille. Juhila rakentaa kokonaiskuvan eri palveluiden kentistä, jossa tarkastellaan moniammatillisissa ja erityisillä julkisilla kentillä sekä muilla hyvinvointiyhteiskunnan kentillä aikuisten parissa tehtävää sosiaalityötä. (Juhila 2008, 14–15.)

Aikuissosiaalityön määrittelyssä nousee kolme aihealuetta: ongelma, tavoite ja välineet. Ongelmaksi määrittellään taloudelliset ongelmatilanteet, työttömyys tai elämänhallintaan liittyvät vaikeudet. Aikuissosiaalityön tavoitteiksi asetetaan elämäntilanteen parantaminen, yksilöiden ja perheiden turvallisuuden ja itsenäisen suoriutumisen ylläpitäminen ja edistäminen. Eri tavoitteiden saavuttamisen keinoja ovat tukeminen, neuvonta, ohjaus, suunnitelman laatiminen, sosiaalinen tuki sekä neuvonta. Tavoitteiden saavuttaminen vaatii yhteistyötä asiakkaiden kanssa. Tämä vaatii työntekijältä suunnitelmallista ammatillista työtettä ja yksilölähtöisyyttä. Jotta tavoitteet saavutettaisiin, se merkitsee asiakkaan osallistamista. Asiakas on oman elämänsä asiantuntija ja se vaatii sosiaalityöntekijältä asiakkaan äänen kuulemistä. Sosiaalityöntekijän on osattava löytää asiakkaan vahvuuksia, joilla on merkitystä tavoitteiden saavuttamiseen. (Juhila 2008, 16–17.)

Aikuissosiaalityö on kuntien järjestämää lakisääteistä, tarveharkintaista palvelua (Juhila 2008, 20). Määrittelyssä painotetaan, että asiakkaalla pitää olla erityinen ongelmatilanne, jotta olisi aikuissosiaalityön tarve. Juhilan (2008) esiin nostamia ongelmatilanteita voivat olla esimerkiksi taloudellinen tilanne, sosiaalipalveluihin ja - etuuksiin liittyvä neuvonta, työ ja koulutus, asuminen ja asunnottomuus, päihdeongelma, terveys ja kuntoutuminen sekä erilaiset perhe-elämän kriisit. (Juhila 2008, 20.) Niemisen (2018) artikkelin mukaan asiakkaiden elämäntilanteet voivat olla niin ongelmallisia, ettei hyvinvointipalvelut ole riittäneet ongelmien ratkaisussa vaan heidän sosiaaliset ongelmansa ovat kasautuneet. Sosiaalihuollon asiakkuuteen ohjautumisen taustalla voivat olla ihmisten pitkittynyt työttömyys, asunnottomuus tai opiskelupaikan puuttuminen. Psykososiaaliset ongelmat, kuten päihde- ja mielenterveysongelmat tai arjenhallinnan sujumattomuus voivat olla yksi syy sosiaalihuoltoon ohjautumiseen. Kaikki psykososiaaliset ongelmat eivät välttämättä vaadi sosiaalista kuntoutusta tai muuta kuntoutusta, esimerkkinä tästä työttömyys. Työtön ei välttämättä tarvitse kuntoutusta vaan työtä. (Nieminen 2018, 15.)

Juhilan (2008) kirjoittamassa artikkelissa nostetaan yhdeksi aikuissosiaalityön menetelmäksi kuntouttava sosiaalityö. Tämä käsite tarkoittaa asiakkaan sosiaalista kuntouttamista. Tämän käsitteen perusta on sosiaalihuoltolaissa. Sen tavoitteena on asiakkaan sosiaalisen turvallisuuden ja

toimintakyvyn ylläpitäminen. Kuntouttavan sosiaalityön tavoitteena on muutokseen pyrkiminen. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on asiakkaan omaehtoinen selviytyminen hyvän elämänlaadun ja elämönhallinnan edellytysten luominen, palauttaminen ja ylläpitäminen, syrjäytymisen ehkäiseminen, asiakkaiden itsenäisten ja myönteisten elämänvalintojen ja täysivaltaisen kansalaisuuden tukeminen (Juhila 2008, 23).

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta tuli voimaan vuonna 2001, joka vahvistaa sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä. (Juhila 2008, 22). Kuntouttava työtoiminta on sosiaalipalvelu, jota määrittelee ja kontrolloi hyvin vahvasti työhallinnon lainsäädäntö. Myös asiakkaille se luo paineita. Juhilan artikkelissa kerrotaan, että asiakkaille tehdyssä kyselyssä negatiivista palautetta tuli työntekijöiden tavoittamattomuus (Juhila 2008, 72). Asioiden hoito ja tilanteiden ajan tasalla pysyminen on haasteellista sekä asiakkaalle että työntekijälle, koska työtoimintaa ohjaa työhallinnon lait sekä Kansaneläkelaitosta määrittelevät lainsäädännöt. Närhen ym. tekemästä tutkimuksesta käy ilmi, että sosiaalityöntekijät kritisoivat vahvasti vastikkeellista lainsäädännön kautta nousevaa ihmiskäsitystä (Närhi ym. 2014, 234). Liukon (2006) mukaan kunnallista sosiaalityötä toteutetaan byrokraattisissa rakenteissa. Kunnan byrokratia toimii korrektisti ja rationaalisesti sekä pyrkii varmistamaan ihmisten tasapuolisen kohtelun, mutta se aiheuttaa ristiriitaa sosiaalityössä. Asiakkaiden elämä ei ole aina tasapuolista eikä se ole korrektia tai rationaalista. Byrokratia kaventaa työntekijän ja asiakkaan liikkumatilaa. Byrokraattinen universalismi voi tuottaa asiakkaita, jotka ovat väliinpuotoajia. Asiakkaan kohtelu on etuus- ja palvelujärjestelmän ja inhimillisen toiminnan tasolla välinpitämätöntä. Sosiaalibyrokraatiassa asiakkaan oman elämän vaikeat asiat voivat alkaa määrittää asiakkaan elämää, kun niistä tulee byrokraatiassa seurannan ja työskentelyn kohteita. Asiakkaan henkilökohtaiset asiat kirjautuvat erilaisiin suunnitelmiin sekä tietojärjestelmiin. Asiakasta voidaan vaatia sitoutumaan erilaisiin toimenpiteisiin (Liukko 2006, 86-87). Sosiaalityöntekijän tehtävänä on rakentaa asiakkaan ja byrokratian välillä sillan, jotta työskentely onnistuisi (Liukko 2006, 89-90).

Kuntouttava työtoiminta on lakisääteinen tehtävä, ja sen järjestäminen on kuntien vastuulla. Vaikka kyse on työtoiminnasta, se ei ole ainoastaan työhallinnon tehtävä, vaan enenevässä määrin se on sosiaalityöntekijöiden tehtävä laatia aktivointisuunnitelma yhdessä työhallinnon kanssa. Työtoimintapaikan järjestäminen on kunnan tehtävä. Juhilan (2008) artikkelin mukaan kuntouttava sosiaalityö hakee vielä paikkaansa. (Juhila 2008, 23). Varsinkin haasteellisena toimintatavat ja aktivointisuunnitelmien tekeminen näkyvät pienten sosiaalitoimistojen työskentelyssä, sillä pienillä kunnilla on hyvin rajalliset mahdollisuudet järjestää työtoimintapaikkoja. Haastetta luo saada muut hallinnonalat ymmärtämään kunnan velvoite paikkojen järjestämisessä. Suurten kaupunkien kuntouttava työtoiminta on hyvin laaja-alaista ja tälle sektorille on varattu huomattavasti enemmän



henkilöstöä ja toimintapaikkoja kuin pienissä kunnissa. Lakisääteinen sosiaalinen kuntoutus tuo uudet haasteet kunnille sen järjestämisessä.

Sosiaalityöntekijän työtä säätelee sosiaalihoitolaki, joka velvoittaa tekemään asiakkaille suunnitelmia. Aktivointisuunnitelman lisäksi tulee tarvittaessa tehdä asiakkaille palvelusuunnitelma. Suunnitelman tarkoituksena on tuoda konkreettisesti esille, mitä ollaan yhdessä asiakkaan kanssa tekemässä. (Jokinen 2008, 24). Jotta asiakassuunnitelma konkretisoituu, suunnitelma on hyvä tehdä kirjallisesti ja tarvittaessa sekä työntekijä että asiakas allekirjoittavat suunnitelman. Suunnitelmassa on hyvä tuoda esille asiakkaan taustaa, miksi ja mihin ongelmiin haetaan ratkaisua sekä suunnitelman tavoite ja keinot niiden saavuttamiseksi. Asiakkaan kanssa on myös hyvä sopia, missä vaiheessa asiakassuunnitelmaa tarkistetaan. Tarvittaessa tehdään uusi suunnitelma. Arviointi, suunnitelma ja kuntouttaminen muodostavat yhdessä loogisen muutostyön ydinprosessin (Juhila 2008, 24). Verkostopalaverit ovat asiakkaalle hyvä mahdollisuus saada eri näkemyksiä ja vaihtoehtoja oman elämäntilanteensa parantamiseksi. Koska nykyään itse sosiaali- ja terveystyöpalveluiden kenttä on hyvin rikkonainen ja monimutkainen, on hyvin tärkeää, että asiakas saa palveluohjausta ammatillisessa tiimityössä. Sosiaalityöntekijän tulisi tuntea työskentelykenttensä palvelujärjestelmä hyvin. Kuntien hajanainen palvelujärjestämä on hyvin haastavaa asiakkaille, jolloin sosiaalityöntekijän rooli vahvistuu.

Eri viranomaisten välinen yhteistyö on merkittävässä asemassa asiakkaan palvelutarpeen arviota tehtäessä ja sosiaalisen osallisuuden vahvistamisessa. Sosiaalihoollissa osallisuutta vahvistavia palveluita ovat sosiaalinen kuntoutus, sosiaalityö ja sosiaaliohjaus. (STM 2017, 42.) Tämän lisäksi yhtenä osallisuutta vahvistavana on kunnan järjestämisvastuulla oleva kuntouttava työtoiminta. Kuntien sosiaalihoollon vastuulle on määritelty sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelu sekä sen toteuttaminen (Väisänen 2018, 30). Sosiaalihoollon toteuttaessa sosiaalista kuntoutusta, yhteistyö eri toimijoiden kanssa on merkittävää. Yhteistyötahoja voivat olla esimerkiksi terveydenhuolto, työ- ja elinkeinotoimisto, nuorisotoimi tai opetustoimi sekä kolmas sektori palveluineen. (THL 2016/Työpaperi 47, 12.)

Kuntouttavan sosiaalityön keskeisiksi menetelmiksi luokitellaan psykososiaalinen työskentely ja henkilökohtainen vuorovaikutus, jotka perustuvat tarvelähtöiseen ajatteluun, valtaistamiseen sekä voimaannuttamiseen. Toisena keskeisenä työmenetelmänä on palveluohjaus. Se on sosiaalityöntekijän ja asiakkaan pitkäjänteistä ja intensiivistä työskentelyä kuntoutusprosessin aikana. Sosiaalityöntekijän tehtävänä on tukea asiakasta kuntoutusprosessin aikana eri palveluissa ja toimenpiteiden aikana. Kolmantena työmenetelmänä luokitellaan verkostotyö asiakkaan sosiaalisten

verkostojen ja palveluiden kanssa. Neljäntenä työmenetelmänä mainitaan sosiaalinen kuntoutus, jota voidaan toteuttaa sosiaalityössä, mutta myös ostopalveluna tai ulkoistettuna toimintoina. (THL 2016/Työpaperi 47, 12.)

## **5.2. Sosiaalinen kuntoutus vai kuntouttava työtoiminta osallisuuden vahvistajana?**

Miten sosiaalihuoltolain määrittelemä sosiaalinen kuntoutus ja kuntouttava työtoiminta eroavat sosiaalityöntekijän osallisuuden lisäämisen menetelmistä? Sosiaalisen kuntoutuksen menetelmät ovat voimavaralähtöisiä ja toiminnallisia keinoja, kuten myös kuntouttavassa työtoiminnassa.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen julkaiseman SOSKU – hankkeen tehdyissä osahankkeiden loppuraportissa ilmenee, ettei sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttava työtoiminnan rajanveto ole ollut selvää. SOSKU-hankkeen tavoitteena oli heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien sekä työelämästä ulkopuolella olevien asiakkaiden työ- ja toimintakyvyn parantaminen sekä sosiaalisen osallisuuden tukeminen. Raportissa ilmenee, että sosiaalinen kuntoutus on enimmäkseen sosiaalihuollon työikäisiin asiakkaisiin kohdistuva sosiaalipalvelu. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemää kuntakyselyyn vastanneiden mielestä, sosiaalinen kuntoutus nähtiin osaksi kuntouttavaa työtoimintaa ja sen koettiin olevan palvelu, joka toteutettiin ennen kuntouttavaa työtoimintaa. Sosiaalisen kuntoutuksen koettiin vahvistavan elämänhallintaa ja työkykyä siten, että asiakas pystyisi osallistumaan kuntouttavaan työtoimintaan. Rajanveto sosiaaliseen kuntoutukseen sekä kuntouttavaan työtoimintaan ilmeni SOSKU-osahankkeissa. Asiakkaat kokivat, että sosiaalinen kuntoutus edisti heidän työelämävalmiuksiaan ja osallisuutta. Käytännössä tämä tarkoitti kuntouttavaa työtoimintaa. Osalle asiakkaista sosiaalinen kuntoutus oli osallisuuden edistämistä, toimintakyvyn vahvistamista sekä hyvinvoinnin lisääntymistä, jolloin asiakkaat eivät kokeneet sosiaalista kuntoutusta työvoimapolitiittiseksi toiminnaksi. (THL 2018, 66.) Osallistuminen sosiaaliseen kuntoutukseen on jo osa tavoitteellista ja suunniteltua toimintaa (STM 2017, 57).

Terveiden ja hyvinvoinnin laitos teki vuonna 2016 kuntakyselyjä koskien sosiaalihuoltolakia ja sosiaalista kuntoutusta. Kyselyn tarkoituksena oli selvittää kunnilta, miten sosiaalihuoltolaki nähdään sekä miten sosiaalinen kuntoutus käsitteenä ja palveluna toteutuu eri kunnissa. Tulosten mukaan

sosiaalihuoltolaki nähtiin yleisesti selkeänä, jonka katsottiin selkeyttävän sosiaalipalvelujen prosesseja sekä kuntien palveluiden laajentamisen mahdollisuutena. Sosiaalinen kuntoutus nähdään keinona vaikuttaa asiakkaan haasteellisen elämäntilanteen parantamiseen moniammatillisen ja monimuotoisen työskentelytavan avulla. Sosiaalinen kuntoutus sisältää sosiaalityötä, sosiaaliohjausta sekä ohjaus- ja neuvontapalveluita. Sosiaalinen kuntoutus nähtiin erilaisina aktivointitoimintoina kuten yksilötyönä tai ryhmätoimintana sekä vertaistukena. Aktivointitoiminta voi olla harrastustoimintaa tai liikuntamahdollisuuksien lisäämistä. (THL 2016, Työpaperi 47, 12.)

Sosiaalisen kuntoutuksen sisältö lähtee asiakkaiden omista tarpeista ja elämäntilanteista. Se voi sisältää muita sosiaalihuollon palveluita kuten päihde- ja mielenterveyspalveluita sekä työllisyyspalveluita (THL 2016/Työpaperi 47, 42). Kuntakyselyssä ilmeni myös, että sosiaalisen kuntoutuksen toteutustavoissa oli eroja eri kuntien välillä. Sosiaalista kuntoutusta voidaan toteuttaa monilla eri tavoilla. Kuntien näkemykset vaihtelivat verrattaessa sosiaalista kuntoutusta kuntouttavaan työtoimintaan. Sosiaalisen kuntoutuksen ensisijaisena tavoitteena on asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn edistäminen sekä pyrkiä tukemaan asiakkaan arjen- sekä elämänhallintaa. Tavoitteena on myös edistää asiakkaan osallisuutta ja voimaantumista sekä vähentää syrjäytymistä. (THL 2016/Työpaperi 47, 42.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemässä selvityksessä (THL 2016) nousi esille kuntiin tehty tutkimus (Saikku 2016), joka koski aikuissosiaalityön työmenetelmiä. Tehdyssä tutkimuksessa ilmeni, että sosiaalisen kuntoutuksen nähtiin linkittyvän kuntouttavaan työtoimintaan, josta erottui kolme näkemystä kuntoutusten yhteneväisyydestä. Yhtenä yhdistävänä tekijänä sosiaalinen kuntoutus nähtiin matalan kynnyksen kuntouttavana työtoimintana. Taustalla tässä näkemyksessä oli työelämäosallisuutta edistävät palvelut. Toisena näkemyksenä nähtiin sosiaalinen kuntoutus edeltävänä toimintana ennen kuntouttavaa työtoimintaa. Tässä näkemyksessä sosiaalinen kuntoutus nähtiin osallisuutta edistävänä toimintana. Kuntoutujan toimintakyvyn parantuessa, seuraava askel oli kuntouttava työtoiminta, joka edistää työelämävalmiuksia. Kolmantena yhdistävänä tekijänä tutkimus nosti sosiaalisen kuntoutuksen suurempana kokonaisuutena, jolloin sosiaalinen kuntoutus on sosiaalihuoltolain määrittelemä suurempi kokonaisuus. Tämä laajan näkemyksen mukaan ei nähty niin paljon yhdistäviä tekijöitä. (THL 2016, 12.)

Kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on ensisijaisesti työelämävalmiuksien parantaminen sekä pyrkimys työllistymiseen. Sen taustalla on sosiaalipoliittinen ajatusmalli, josta on havaittavissa sosiaalisen kuntoutuksen piirteitä (Väisänen 2018, 29). Yleinen huono-osaisuus, syrjäytymisen uhka sekä osallisuus työelämään ovat olleet perusteluja kuntouttavaan työtoimintaan. Väisänen (2018) mukaan kuntouttavassa työtoiminnassa on havaittavissa eettistä problematiikkaa koskien sosiaalista

kuntoutusta sekä sosiaalityötä. Työtoimintaan osallistuvat asiakkaat ovat sellaisissa elämäntilanteissa, jolloin he haluavat oman työelämäntilanteensa muuttamista ja suunnitelman laatimista. Muutosprosessin taustalla katsotaan olevan asiakkaan oikeus tukeen, mutta myös kontrolliin. Asiakastyössä kohdataan moniongelmaisuusproblematiikan kysymyksiä, jolloin tärkeään rooliin nousee sosiaalityön tutkiva työote. Väisänen (2018) mukaan on käyty kriittistä keskustelua siitä, että onko vaikeasti työllistettävät asiakkaat sellaista perusjoukkoa, jotka tulisi suunnata sosiaaliseen kuntoutukseen työhön sijoittumista painottaen. Sosiaalisella kuntoutuksella on työhön sijoittumista edistävä ja tukeva vaikutus. (Väisänen 2018, 29.)

Työ- ja elinkeinotoimistojen palveluissa on asiakkaita, joiden työ- ja toimintakyky tai asiakkaiden elämäntilanne on sillä tasolla, ettei kuntouttava työtoiminta voisi onnistua. Tämä aiheuttaa TE-palveluissa ja työllisyyspalveluissa painetta siirtää asiakkaita sosiaalityön piiriin. Pitkäaikaistyöttömien työllisyyden hoitoa on siirretty myös kunnille hoidettavaksi. Kuntien velvoitteet ovat lisääntyneet työllisyyspalveluiden myötä. Työllisyyspalveluita ovat esimerkiksi työpajatoiminta, oppisopimustoiminta ja kuntouttava työtoiminta. Nämä palvelut ovat merkittäviä kunnille sosiaalihuollon sekä elinkeinopolitiikan kannalta (STM 2019, 50).

Nieminen (2018) kuvaa artikkelissaan sosiaalisen kuntoutumisen osallisuuden näkökulmasta. Lähtökohtana sosiaalisen kuntoutumisen onnistumiselle, on toteuttaa kuntoutus asiakkaalle sellaisessa paikoissa, jossa ihmiset toimivat muutenkin esimerkiksi urheiluseurat, kirjastot, yritykset, kansalaistilat, kulttuuripaikat tai ostoskeskukset (Nieminen 2018, 19). Nämä edellä mainitut paikat voivat Niemisen mukaan vahvistaa huomattavasti enemmän kuntoutujan toimintakykyä (Nieminen 2018, 23). Asiakkaan omat palvelutarpeet ja niiden kuuleminen ovat tärkeää sosiaalisen kuntoutuksen toimintapaikkaa arvioitaessa.

Työttömällä työnhakijalla on velvollisuus osallistua aktivointisuunnitelman laatimiseen ja kuntouttavaan työtoimintaan (Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2010/314, 10§). Silloin kun työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin osallistutaan, niihin kytkeytyy vahvasti kontrolli ja sanktiot. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuvalla on oikeus saada työttömyysetuutta työtoiminnan jakson aikana. Kuntoutuja menettää etuutensa, mikäli työtoiminta keskeytyy perusteettomasti. Asiakkaan oma aktiivisuus ja motivaatio merkitsevät paljon työllisyyspalveluiden saamisessa. Nykyisin TE-palvelut ovat siirtyneet sähköiseen asiointiin, joten joillekin asiakkaille ohjautuminen TE-toimiston asiakkuuteen voi olla haastavaa ja he voivat tarvita paljon tukea selviytyäkseen sähköisistä asioinneista. (STM 2019, 50). TE-palveluiden rinnalla sosiaalityöllä on merkittävä rooli työttömän asiakkaan elämänhallinnan ja arkisten välttämättömien asioiden hoidon selviytymisessä. Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva saa työmarkkinatukea työtoiminnan ajan, mutta

sosiaalisessa kuntoutuksessa kuntoutujalla on vain se etuus mikä hänellä on sillä ajankohtana. Sosiaalista kuntoutusta ei määrittele työhallinnon lait eikä kuntoutusjakson keskeytyminen johda mihinkään sanktioihin kuten kuntouttavassa työtoiminnassa.

Seuraavassa on taulukko sekä kuvio, joiden tarkoitus on havainnollistaa sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan eroavaisuuksia. Taulukossa 1 kuvaan palveluiden toteuttamisen mahdollisuuksia sekä palvelujen säätelevää lainsäädäntöä, että kohderyhmiä ja etuisuuksien eroja kuntoutuspalveluiden välillä.

**Taulukko 2.** *Kuvaus sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan toteuttamisen mahdollisuuksista sekä toimintaa säätelevien lainsäädäntöjen sekä kohderyhmien eroja.*

	<b>Sosiaalinen kuntoutus</b>	<b>Kuntouttava työtoiminta</b>
<b>Lainsäädäntö</b>	Sosiaalihuoltolaki	Laki kuntouttavasta työtoiminnasta
<b>Kohderyhmä</b>	Ketä tahansa Aikuissosiaalityössä rajana 18 v. ->	Työtön työnhakija
<b>Järjestämisvastuu</b>	Kunta	Kunta
<b>Palveluntuottajat</b>	Kunnan eri yksiköt, harrastus- ja virkistystoiminnat tai muu toiminta kunnassa, kolmassektori sekä ostopalvelut mistä tahansa asiakkaan tarpeen mukaan.	kunnan eri yksiköt, kuntayhtymä, valtio, säätiö, yhdistys tai uskonnollinen yhteisö Kunta voi tehdä kirjallisen sopimuksen kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä toisen kunnan, kuntayhtymän, rekisteröidyn yhdistyksen, rekisteröidyn säätiön, valtion viraston tai rekisteröidyn uskonnollisen yhdyskunnan kanssa.
<b>Toiminta</b>	Yksilötyöskentely Ryhmätoiminta (vertaistuki) Virkistystoiminta Harrastustoiminta Liikunnallinen toiminta	Toiminta tapahtuu kuntoutujan omassa kunnassa tai työssäkäyntialueella  Työtoiminta Ryhmätoiminta Työpajatoiminta

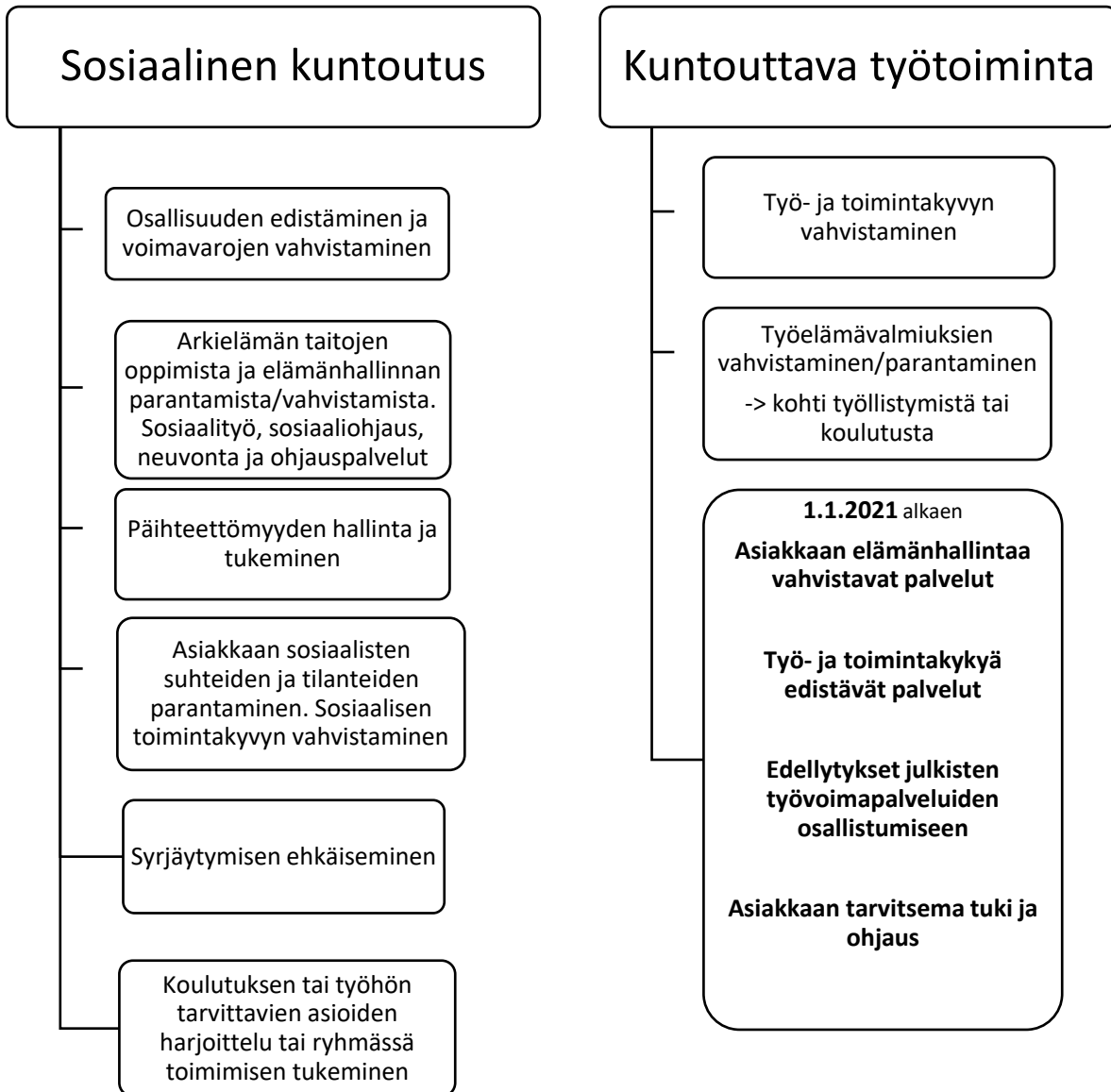
<b>Kuntoutujan etuus toiminnan aikana</b>	mikä tahansa etuus (perustoimeentulotuki, työttömyysetuus, eläke-etuudet jne.)	Kelan myöntämä työmarkkinatuki +kulukorvaus
<b>Keskeytymisen sanktiot</b>	Ei sanktioita	Etuuden menetys perusteettomasta syystä (laki työmarkkinatuesta) Työ- ja elinkeinotoimisto arvioi.

Tarkasteltaessa sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan toteuttamisen eri mahdollisuuksia, näiden kahden välillä ei ole paljoakaan eroa. Koska kunta on järjestämisvastuussa, kunta määrittelee, minkälaista työtoimintaa se järjestää. Laki kuntouttavasta työtoiminnasta määrittelee tarkasti, ketkä kuuluvat aktivoinnin piiriin, kun taas sosiaalihuoltolaissa ei ole rajattu sosiaalisen kuntoutuksen kohderyhmää. Aikuissosiaalityön näkökulmasta ainoa asiakkuuden kriteerinä on täysi-ikäisyys.

Kuntouttavaan työtoimintaan osallistuva saa työtoiminnan jakson aikana Kelan myöntämään työttömyysetuutta, työmarkkinatukea. Työ- ja elinkeinotoimisto antaa Kelalle työvoimapoliittisen lausunnon oikeudesta saada työttömyysetuutta työtoiminnan jakson ajalle sekä lisäksi myönnetään kulukorvaus osallistumispäiviltä. Kuntouttavan työtoiminnan keskeyttäminen voi johtaa etuuden menettämiseen. TE-toimisto tekee päätöksen etuuden maksamisen keskeyttämisestä, mikäli keskeytys on johtunut perusteettomasta syystä. Sosiaalisessa kuntoutuksessa ei ole sanktioita sen hetkisen etuuden maksamisen keskeyttämiseksi.

Seuraavassa kuviossa 1 kuvaan sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan tavoitteiden eroavaisuuksia. Kuntouttava työtoiminta sekä sosiaalinen kuntoutus ovat molemmat sosiaalihuoltolain mukaisia sosiaalipalveluita. Kuntouttavaa työtoimintaa säätelee myös työhallinnon lainsäädäntö ja se on siten työvoimapoliittinen toimenpide. Vaikka kuntouttava työtoiminta on vahvasti työhön tai koulutukseen tähtäävää toimintaa, se voi sisältää samoja tavoitteita kuin sosiaalisessa kuntoutuksessa.

**Kuvio 1.** Kuvaus sosiaalisen kuntoutuksen sekä kuntouttava työtoiminnan tavoitteiden eroista.



Tarkasteltaessa sosiaalisen kuntoutuksen ja kuntouttavan työtoiminnan tavoitteiden eroja, kuntouttavan työtoiminnan tavoitteena on vahvasti työelämään, koulutukseen tai muihin työvoimapolitiittisiin toimenpiteisiin tähtäävää toimintaa. Kuntouttava työtoiminta on työhallintolain säätelemään toimintaa.

Valtioneuvosto on tehnyt muutoksia kuntouttavasta työtoiminnasta annettuun lakiin (189/2001), jotka ovat voimassa 1.1.2021 alkaen. Työttömälle tehtävä aktivointisuunnitelma tehdään kolmikantaneuvotteluna, johon osallistuu asiakkaan lisäksi kunnan edustaja (sosiaalitoimen viranhaltija) ja työvoima-asiantuntija. Valtioneuvosto on määritellyt, että aktivointisuunnitelma tulee sisältää tarvittaessa elämänhallintaa vahvistavia palveluita ja työ- ja toimintakykyä edistäviä palveluita. Palveluun tulee myös sisällyttää asiakkaan tarvitsema tuki ja ohjaus. (VN/25158/17.11.2020.) Aiemmin näitä tavoitteita ei ole ollut tarvetta määritellä suunnitelman sisältöön.

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet ovat asiakkaan omista lähtökohdistansa ja mielenkiinnon kohteista suunniteltuja tavoitteita. Tavoitteet ovat asiakkaan elämän- ja arjenhallintaa vahvistavaa toimintaa. Sosiaalinen kuntoutus voidaan toteuttaa yhteistyössä terveys-, päihde- tai mielenterveyspalveluiden kanssa. Siihen voidaan sisällyttää asiakkaan päihteettömyyttä tukevaa tai syrjäytymistä ehkäisevää toimintaa. Sosiaalisen kuntoutuksen avulla voidaan myös parantaa asiakkaan koulutuksen tai työhön tarvittavien taitojen harjoittelua tai ryhmässä toimimisen tukemista. Osallisuuden edistäminen on merkittävä tavoite sosiaalisessa kuntoutuksessa. Sosiaalisessa kuntoutuksessa asiakasta tuetaan sosiaalityön tai sosiaali-ohjauksen keinoin. Siihen voi sisältyä ohjausta sekä neuvontaa.

Valtioneuvoston tekemät muutokset kuntouttavan työtoiminnan lakiin, ovat samankaltaisia tavoitteita ja asiakaslähtöistä palvelun suunnitelmallisuutta kuin sosiaalisessa kuntoutuksessa. Asiakkaalle tehtävässä aktivointisuunnitelmassa palvelutarpeiden kirjaaminen sitouttaa asiakkaan vahvemmin sosiaalipalveluihin ja palvelukokonaisuuteen. Asiakas, joka ei kykene osallistumaan TE-toimiston tarjoamiin julkisiin työvoimapaikoihin tai työhön, aktivointisuunnitelmaan tulee sisällyttää kuntouttavaa työtoimintaa tai sosiaali-, terveys- tai kuntoutuspalveluja. (VN/25158/17.11.2020).



## 6 Johtopäätökset ja pohdinta

Aikuissosiaalityö on saanut vuoden 2015 uudistuneen sosiaalihuoltolain mukana uuden työskentelytavan edistää asiakkaiden kokonaisvaltaista elämänhallintaa ja hyvinvointia. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) antaa hyvin väljät rajat sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseksi. Se jättää kunnille määriteltäväksi, kuinka paljon resursseja siihen toimintaan halutaan panostaa. Sosiaalisesta kuntoutuksesta tiedetään varsin vähän ja se luo kunnille haastetta luoda uusia toimintamuotoja.

Kuntouttava työtoiminta on yksi mahdollisuus saada asiakas kohti avoimia työmarkkinoita tai ainakin aktiivisempaan, yhteiskunnan toimintaan osallistavampaan toimintaan. Kuntouttava työtoiminta on aiemmin juurtunut kuntiin ja sillä on positiivinen vaikutus kuntatalouteen työmarkkinatuen maksuosuuden pienenemisen vuoksi. Mitä useampi työmarkkinatukea saava työtön osallistuu kuntouttavaan työtoimintaan, sitä vähemmän kunta joutuu maksamaan valtiolle takaisin sen määrittelemän maksuosuuden (Laki työmarkkinatuesta 1542/1993, 3c§). Mielestäni tämä voi tuoda haasteita kuntiin sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseksi, sillä sosiaalisella kuntoutuksella ei ole kuntien taloutta pienentävää vaikutusta vaan päin vastoin. Oletan, että pienemmissä kunnissa ei ole välttämättä niin paljon resursseja toteuttaa sosiaalista kuntoutusta erillisenä toimintana. Suuremmissa kaupungeissa on enemmän myös kolmannen sektorin toimijoita, jotka ovat alkaneet tuottaa sosiaalista kuntoutusta omana työmuotonaan. Kuntouttava työtoiminta on ollut pääasiallinen toimintamuoto aikuissosiaalityön ja työttömien osallisuuden edistämässä ja aktivoinnissa.

Sosiaalinen kuntoutus antaa uusia keinoja sellaisille aikuissosiaalityön asiakkaille, jotka eivät elämäntilanteensa vuoksi voi osallistua kuntouttavaan työtoimintaan tai heidän työ- ja toimintakykynsä tai arjen- ja elämänhallintansa eivät ole riittäviä (STM 2019, 50). Se antaa kuntouttavalle sosiaalityölle aikuissosiaalityön kontekstissa uuden työmenetelmän vaikuttaa asiakkaan elämäntilanteen parantamiseen yhdessä asiakkaan kanssa tehdyn suunnitelman avulla. Asiakkaan osallisuudella on merkittävä rooli.

Sosiaalihuoltolaki ei rajaa sosiaalisen kuntoutuksen sisältöä eikä kohderyhmää ja sosiaalisen kuntoutuksen toimintapaikka, toiminnan kesto sekä tavoitteet lähtevät kokonaan asiakkaan omista tarpeista. Sosiaalinen kuntoutus on keino vahvistaa henkilön osallisuutta. Mielestäni sosiaalityöntekijän pitää työskennellä hyvän ammattieettisten käytäntöjen määrittelemällä tavalla ja

samalla huomioida yhteiskuntapolitiikan luomia kriteerejä sekä velvoitteita pitkäaikaistyöttömien aktiivisuuden toteuttamiseksi. Työvoimapolitiikan linjauksilla ja lainsäädännöllä on vaikutusta sosiaalityöhön. Sosiaaliseen kuntoutukseen ei vaikuta työvoimapolitiikan linjaukset eikä lainsäädäntö, joten sosiaalinen kuntoutus on asiakaslähtöistä palvelua osallisuuden lisäämiseksi. Se antaa sosiaalityöntekijällä hyvät mahdollisuudet paneutua kunnolla asiakkaan elämäntilanteeseen sekä antaa välineitä auttaa ja tukea asiakkaan haastavassa elämäntilanteessa sekä tehdä kokonaisvaltaista palvelutarpeenarviota yhdessä muiden toimijoiden kuten mielenterveys- ja päihdepalveluiden kanssa. Sosiaalisen kuntoutuksen sisältö määrittyy jokaisen kuntoutujan elämäntilanteen ja tarpeiden mukaisesti sekä kuntoutujan omat toiveet ja tavoitteet huomioon ottaen (THL 2016/Työpaperi 47, 42). Asiakas on alusta alkaen osallisena palvelun aloittamisen ja sisällön suunnittelussa, johon ei liity työhallinnon velvoittavaa toimintaa.

Tutkimusaineistosta käy myös ilmi, ettei valtakunnallisesti ole yhtenäistä linjausta sosiaalisesta kuntoutuksesta. Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) määrittelee sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet ja toimintamahdollisuudet, mutta selkeää ohjeistusta palvelun tuottamisesta ei ole. Kuinka paljon kunnat lisäävät resursseja sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseksi kuntouttavan työtoiminnan rinnalle, se on tällä hetkellä kuntien päätettävänä. Mielestäni yhteiskunnalla on haastetta tehdä sosiaalisesta kuntoutuksesta yhdenvertainen sosiaalipalvelu. Sosiaalinen kuntoutus tarvitsee tulevaisuudessa paljon tieteellistä tutkimusta siinä missä kuntouttavaa työtoimintaakin on tutkittu, jotta sosiaalinen kuntoutus saataisiin yhteiskunnassa yhdenvertaiseksi kuntoutuspalveluksi sekä laaja-alaista tieteellistä tietoa sosiaalisesta kuntoutuksesta.

## LÄHTEET

Juhila, K. 2008. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Jokinen Arja & Juhila Kirsi (toim.). Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere.

Kalanoja, A., Lähteinen, M., Marjamäki, P. 2010. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki.

Karjalainen, J. & Karjalainen, V. 2011. Kuntouttava työtoiminta kunnissa. Arvioita toiminnan järjestämistavasta ja kehityssuunnasta. Raportti 46/2011. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.  
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205085150>

Koskinen, S., Sainio, P., Tiikkainen, P. & Vaarama, M. 2012. Sosiaalinen toimintakyky. Teoksessa Koskinen, S., Lundqvist, A. & Ristiluoma, N. (toim.). Terveys, toimintakyky ja hyvinvointi Suomessa 2011. Raportti 68/2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta 2.3.2001/189

Laki työmarkkinatuesta 1542/1993

Leemann, L. & Hämäläinen, R-M. 2016. Asiakasosallisuus, sosiaalinen osallisuus ja matalan kynnyksen palvelut. Pohdintaa käsitteiden sisällöstä. Yhteiskuntapolitiikka 81 (5).

Liukko, E. 2006. Kuntouttavaa sosiaalityötä paikkaamassa. SOCCAn ja Heikki Waris -instituutin julkaisusarja 9/2006. [http://www.socca.fi/files/78/Kuntouttavaa\\_sosiaalityota\\_paikantamassa.pdf](http://www.socca.fi/files/78/Kuntouttavaa_sosiaalityota_paikantamassa.pdf)

Nieminen, A. 2018. Teoksessa Koistilainen, H. & Nieminen, A. (toim.). Sosiaalisen kuntoutuksen näkökulmia ja mahdollisuuksia. Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja. Diak Työelämä 13. Tampere.

Närhi K., Kokkonen T. & Mattheis A-L. 2014. Asiakkaiden osallisuus ja työntekijöiden harkintavalta palvelujärjestelmässä. Janus vol 22 (3).

Piirainen, K. 2018. Kriisiavusta vastuulliseen asiakasohjaukseen. Opas sosiaalisen kuntoutuksen rakenteen ja prosessin haltuunottoon. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Helsinki.

Raivio, H. & Karjalainen, J. 2013. Osallisuus ei ole keino tai väline – palvelut ovat! Teoksessa Taina, E. (toim.). Osallisuus - oikeutta vai pakkoa? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 156. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-280-6>

Raivio, H. (toim.). 2018. Enemmän sosiaalista toimintakykyä, lisää osallisuutta! Yhteiskehittäen vaikuttavampaa sosiaalista kuntoutusta. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishankkeen (SOSKU) 2015-2018 loppuraportti. Työpaperi 7/2018. Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere.

Salminen, A. 2011. Mikä kirjallisuus katsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Opetusjulkaisuja 62, Julkisojohtaminen 4. Vaasan yliopisto. Vaasa.

Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön asetus sosiaalihuoltolain muuttamisesta 17.9.1982/710

Sosiaali- ja terveysministeriö. Sosiaali- ja terveysministeriön asetus sosiaalihuoltolain muuttamisesta 30.12.2014/1301

Sosiaali- ja terveysministeriö. Vastuualueet. Sosiaali- ja terveyspalvelut. Kuntoutus. Kuntouttava työtoiminta. <https://stm.fi/kuntouttava-tyotoiminta>

Sosped-säätiö: Tietoa toiminnasta. Sosiaalinen toimintakyky. <https://sosped.fi/toiminta/toimintakyky/>

STM, 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön asetus sosiaalihuoltolain soveltamisopas. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja 2017:5

STM, 2019. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:41. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Tiekartta 2030. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

STM: <https://stm.fi/sotepalvelut/kuntoutus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2020. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>

THL, 2016. Blomgren, S., Karjalainen, J., Karjalainen, P., Kivipelto, M., Saikkonen, P. & Saikku, P. (toim.). Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa. Raportti 4/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

THL, 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämishanke (SOSKU) 2018. Suositus työikäisten sosiaalisen kuntoutuksen järjestämisen laatuksiteereiksi. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki. 2018. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-249-9>

THL, 47/2016. Puromäki, H., Kuusio, H., Tuusa, M., Karjalainen, J. (toim.). Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntakyselyn tulokset. Työpaperi 47/2016. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere.

THL, 2017. Isola A-M., Kaatinen, H., Leemann, L., Lääperi, R., Schneider, T., Valtari, S. & Koto-Tokoi, A. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpaperi 33/2017. Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

Tiikkanen, P. & Pynnönen, K. 2018. Sosiaalisen toimintakyvyn arviointi ja mittaaminen väestötutkimuksessa. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201703315912>

VN/25158/17.11.2020:

[https://valtioneuvosto.fi/documents/1271139/21203212/Kuntainfo+12\\_2020+kuntouttavasta+ty%C3%B6toiminnasta\\_.pdf/0e34781d-1b8c-5482-157d-558cde1b3e0b/Kuntainfo+12\\_2020+kuntouttavasta+ty%C3%B6toiminnasta\\_.pdf?t=1605619108548](https://valtioneuvosto.fi/documents/1271139/21203212/Kuntainfo+12_2020+kuntouttavasta+ty%C3%B6toiminnasta_.pdf/0e34781d-1b8c-5482-157d-558cde1b3e0b/Kuntainfo+12_2020+kuntouttavasta+ty%C3%B6toiminnasta_.pdf?t=1605619108548)

Väisänen, R. 2018. Sosiaalisen kuntoutuksen käsite ja kehitysvaiheet. Teoksessa Lindh, J., Härkäpää, K. & Kostamo-Pääkkö, K. (toim.). Sosiaalinen kuntoutuksessa. Rovaniemi.